

GONZALO MATEO

«EL DESERT ÉS EL PITJOR ENEMIC DE LA HUMANITAT»

Eva Pastor Serra *

GONZALO MATEO, PROFESSOR, DIVULGADOR I AMANT DE LA BOTÀNICA, ENS IL·LUSTRA EN LES PASSES CAP A UNA MILLOR CONSERVACIÓ VEGETAL I UNA MAJOR CONSCIENCIACIÓ SOCIAL.

Com aconseguix algú apassionar-se per la natura fins el punt de voler dedicar-se a estudiar-la? Gonzalo Mateo, professor titular de Botànica del Departament de Biologia Vegetal de la Universitat de València, ho té molt clar; en el seu cas foren decisius els estius que passà a la casa de camp dels seus pares a Sòria, on, segons les seues paraules, es trobava en estat “salvatge” i va prendre el primer contacte amb animals i plantes. Això, junt amb els coneixements que obtenia de son pare, professor de ciències, va fer que ja des de molt menut tinguera les seues pròpies col·leccions entomològiques i adquirira una sensibilitat especial cap al món natural. Es defineix com a naturalista, i des d'aquest nivell ha compaginat la seua labor docent amb la de divulgador: ha publicat des de la clau dicotòmica de determinació de la flora valenciana fins a nombroses claus florístiques d'altres províncies, i també ha participat en projectes de catalogació d'espècies. Considera, per tant, que el fet d'haver-se dedicat a la ciència no ha estat tan sols un plaer propi sinó un bé per a la societat, a la qual ha proporcionat molta obra científica i naturalista de divulgació.

La seua afició per la natura li ve dels seus estius al camp. Creu que algú que s'ha criat en plena natura té més facilitats per apassionar-se per la biologia que un altre de ciutat?

Si parlem del vessant naturalista de la biologia, jo sóc naturalista; podria treballar en un banc, com tantes altres persones, però el que està clar és que els diumenges aniria amb el centre excursionista i continuaria amb aquesta afició. El que passa és que aquesta afició per la natura l'he poguda canalitzar d'una manera més científica.

Des del punt de vista de la vegetació, quines són les zones amb més encant de la Comunitat Valenciana?

© Fotos entrevista: Miguel Lorenzo

«CAL COMPATIBILITZAR AL MÀXIM EL DESENVOLUPAMENT AMB EL RESPECTE AL MEDI I EVITAR LES ACTUACIONS QUE DESTRUEIXEN UN FRAGMENT O UN ECOSISTEMA MENTRE HI HAJA UNA ALTERNATIVA»

En certa manera, com a tota la península Ibèrica, tenim la sort que no hi ha pràcticament cap comarca que no tinga infinitat de racons amb molt d'encant natural, encara que també desgraciadament alguns l'han perdut per culpa de l'acció humana, per exemple les zones més pròximes al litoral. Aquestes no tenen per què ser menys interessants des del punt de vista natural que les de l'interior, però l'acció humana hi ha estat més forta i han perdut encant, per això la gent sempre pensa en el Racó d'Ademús, el massís de Penyagolosa, la Tinença de Benifassà... zones de l'interior menys habitades, amb més relleu i que pareixen reunir millors condicions. Però, naturalment, la Safor o la Marina, són comarques prop de la mar, molt habitades i que continuen tenint molt d'encant. I ací prop tenim la serra Calderona, la serra d'Espadà... De paratges no en falten arreu on anem, des del punt de vista paisatgístic i botànic, quant a la vegetació i la flora.

Com ha dit, les zones del litoral estan menys conservades. Els naturalistes de vegades també lluiten contra la construcció, per la conservació vegetal?

Aquesta mena de lluita per mantenir el nostre patrimoni natural la fan els grups ecologistes, però el món de la ciència no treballa amb aquesta perspectiva. Sí que hi ha determinats científics que s'hi interessin més, però no ho fan com a tals sinó més aviat com membres de la societat. Jo tinc molt d'interès en aquest aspecte també, però sempre he estat molt desvinculat dels llocs des dels quals es pot influir, com ara la política. Jo no hi tinc gens d'afició, no tinc relació amb aquest món i en el meu cas la influència ha estat indirecta, a través dels treballs que he fet per a la Conselleria de Medi Ambient, sobre endemismes, microreserves o qualsevol cosa que m'han sol·licitat. La nostra funció és estar al servei de la societat i de l'administració, però sempre som consultius.

Vol dir que sí que hi ha interessos econòmics i polítics? Sí, però a la fi ningú ens pregunta per què prenem una decisió, la prenen els responsables de l'administració.

Ha esmentat les microreserves, que es creen perquè les espècies existents són estranyes, endèmiques, amenaçades, o d'interès científic. Algun d'aquests qualificatius té preferència a l'hora de conservar un espai o estan tots relacionats? N'hi ha cap que siga més important que la resta?

El principal interès científic d'una planta és que siga endèmica, no hi ha un divorci entre els dos termes. L'interès de l'endemisme és que siga una planta única, que sols es trobe en aquell lloc, però n'hi ha pocs que

siguen tan estrictes. De tota manera hi ha un concepte que pot passar desapercbut, hi ha espècies que tenen una àrea àmplia en altres països i ací sols apareixen en petits llocs, això no és ben bé un endemisme, però és una espècie d'elevat interès, que ha quedat en aquell lloc arraconada després de milers d'anys. L'interès d'espècies estranyes perquè siguin poblacions molt aïllades és complementari, però sempre és major l'interès d'un endemisme, perquè una acció irresponsable pot extingir l'espècie i no podria recuperar-se.

Per tant els endemismes són les espècies més importants...

Sí, però què és un endemisme? El concepte d'espècie és un concepte arbitrari que nosaltres li atribuïm. Per exemple, una subespècie és una població que està en vies d'especiació. Per tant, totes les espècies que tenim ara en el passat no eren espècies, eren part d'una espè-

**«ARA, AL JARDÍ BOTÀNIC,
INTENTEM PROMOURE
UNS CURSOS
DE DIVULGACIÓ DIRIGITS
JA NO TANT
ALS INTEL·LECTUALS
O PROFESSIONALS, SINÓ
A LA GENT DEL CARRER»**

cie major que no tenia interès. En un moment determinat la separació de les altres poblacions i les condicions ecològiques diferents van portar aquesta població a ser una espècie diferent. Per això no hi ha prou amb protegir les espècies separades avui dia, hem de protegir les futures espècies que encara no han aparegut i van apareixent. Per tant, quan donem el mateix nom genèric a diferents plantes podem llevar-los importància. No és prou conservar les espècies; les varietats o races locals de cada lloc tenen adaptacions diferents, tenen matisos diferents. Jo defenso que es tracta d'un genocidi vegetal, fins i tot quan pertanyen a una espècie d'àrea mundial. No és un genocidi comparable a l'humà, però vist des d'un punt de vista més asèptic o científic, no sociològic o ètic, és comparable. És també la destrucció d'unes poblacions, d'uns éssers vius que tenen unes adaptacions a un determinat ambient aconseguides després de milions d'anys. Unes espècies que, a més, tindrien la possibilitat en un futur

d'anar separant-se fins aconseguir arribar a ser espècies endèmiques molt valuoses.

Vista així, la defensa del medi ambient sembla molt més crucial.

La qüestió és defensar aquest ambient, aquest ecosistema en què habiten les espècies animals o vegetals per damunt de les simples llistes d'espècies. Sols davant de fets molt justificats, com la supervivència o el desenvolupament de la població, podrà ser destruït. Pel que fa a la construcció humana, els pobles van abandonant-se mentre es construeix en altres llocs. Pense que podem fer una política més adequada. Jo no vaig contra el desenvolupament, però trobe que cal compatibilitzar-lo al màxim amb el respecte al medi i evitar les actuacions que destrueixen un fragment o un ecosistema mentre hi haja una alternativa per aconseguir aquest benefici que busquem sense haver de destruir res.

Ha parlat de conservació d'animals i vegetals; però sembla que la conservació d'espais naturals va lligada a tòpics com tenir l'atractiu d'albergar grans vertebrats. Hi està d'acord? Falta una mica d'interès per la vegetació?

El gran públic no coneix les plantes igual com els animals; tenir un ós o un linx evidentment desperta molt més interès que quan a la gent li parlen d'una surera o ja no diguem un freixe o un auró. Però a l'últim la casa d'aquests animals és el prat o l'ambient format per les plantes; no es pot separar. La qüestió més important és protegir els arbres, els boscos i els ambients on viuen els animals.

Com es podria potenciar l'atractiu d'una vegetació rica? Amb divulgació científica, per exemple?

Sí, jo crec que fa molta falta la divulgació, perquè a la botànica o, en general, al món de les plantes, li ha faltat un Rodríguez de la Fuente o un Joaquín Araujo. Encara que hi ha persones que han fet una gran tasca i la continuen fent en molts mitjans. Ací a València hi ha programes de medi ambient en els canals autonòmics. Es nota que en la societat va calant un interès que no se centra solament en els animals, i que també arriba a les plantes. Però falten programes més científics en els mitjans de comunicació, especialment en les televisions, que és el mitjà que més entra al gran públic. Això ajudaria a veure que les plantes són molt útils en tots els aspectes quotidians.

La destrucció a petita escala arriba a tenir efectes considerables?

Això és molt difícil, jo també m'ho pregunte contínuament perquè voldria arribar més lluny. Ara, al Jardí

Quant a espècies més senyeres de la nostra flora, hi podríem incloure, per exemple, la savina turífera, dins dels boscos continentals de l'interior, i el roure valencià. A la foto, savina turífera (*Juniperus thurifera*).

Botànic, intentem promoure uns cursos de divulgació dirigits ja no tant als intel·lectuals o professionals, sinó a la gent del carrer. La principal tasca que pot fer cadascú és la seua; com a professor i com a científic, la meua tasca principal és que la divulgació arribe al gran públic. Portar tot el coneixement que a mi m'ha donat tanta satisfacció a la gent, perquè també en gaudeisca i al mateix temps perquè entre tots diguem que volem que això o allò es conserve.

Canviant de tema, quines serien les espècies de què ens podríem sentir orgullosos els valencians perquè són selectes i exclusives del nostre territori?

Hi ha petites plantes que no són conegudes del gran públic i són molt importants, apareixen en la bibliografia que hem fet al respecte i es pot veure que hi ha fins i tot unes quantes dotzenes d'espècies que no passen els límits de la nostra comunitat, repartides per les tres províncies. La majoria no tenen ni nom comú, vulgar. Són plantes estranyes i difícils de trobar. Quant a

espècies més senyeres de la nostra flora, hi podríem incloure, per exemple, la savina turffera, dins dels boscos continentals de l'interior, i el roure valencià. Són espècies pròpies de la península Ibèrica que ací tenen una de les poblacions més vistoses o cridaneres. També de les sureres, n'hem d'estar orgullosos. Però les espècies més conegudes, que la gent associaria de seguida, com el romer o el llentiscle, són ja més vulgars. Les espècies més estranyes tenen correlació amb el desconeixement popular.

El departament de biologia vegetal ha participat en el projecte AFA ("Atles de flora protegida i amenaçada"), quins pensa que seran els avantatges d'aquest projecte?

Jo no estic molt content dels resultats que han tingut fins ara els projectes per a fer llistes d'espècies sensibles, perquè a l'últim l'administració s'ha quedat contenta amb posar-les en una llista en el butlletí oficial, i prohibir tocar-les. Després vas al camp i veus que d'aquestes plantes, en fan el que volen, perquè ningú les coneix. Això és paper mullat que queda molt bonic però que no serveix per a res. El més important és conservar el miracle que són els hàbitats que han aconseguit arribar al segle XXI ben conservats. Aquest és un país en què el 90% dels hàbitats estan totalment destruïts. Tots els boscos naturals que tenim, caldria prendre mesures per conservar-los. I no dic solament els hàbitats, diria els individus, qualsevol arbre de totes les espècies autòctones.

Cal sensibilitzar-se fins i tot per un arbre, no?

Sí, és lamentable que, per no canviar un metre una carretera, s'arranquen arbres monumentals, amb una motoserra es talla en un minut allò que ha costat segles de construir. És una cosa que hauria d'estar per damunt de tot i considerar-se sagrada, igual com ningú consideraria arribar a la catedral de València i enderrocar-la per ampliar el barri, perquè això seria sagrat des del punt de vista religiós per a unes persones i artístic per a altres. Des del meu punt de vista, un arbre monumental és igual de sagrat. Els arguments són de molt més pes, i molt més ha de ser-ho un bosc. Un paratge com la Font Roja, per exemple, format per milers d'alzines, de marfulls, d'arborcers, és un conjunt amb un valor infinit, és un patrimoni major que quan una ciutat es declara patrimoni de la humanitat, podem destruir qualsevol ciutat del tipus de Càceres o Àvila i reconstruir-la en dos o tres anys, però un bosc d'aquest tipus no el reconstruïm. Té un valor cultural, sentimental i de molts tipus, però també un valor econòmic i sobretot ecològic. ☺

* Jardí Botànic de la Universitat de València

cursos al '03
botànic

Programa de cursos
de formació
i actualització
per a professors
d'ensenyament
primari i secundari

ORGANITZEN

VNIVERSITAT ID VALÈNCIA
Jardí Botànic

VNIVERSITAT ID VALÈNCIA
Servei de Formació Permanent

GENERALITAT VALÈNCIANA
CONSELLERIA DE CULTURA I EDUCACIÓ
DIRECCIÓ GENERAL D'INVESTIGACIÓ I INNOVACIÓ
EDUCATIVA I POLITICA LINGÜÍSTICA

CURSOS

TÈCNiques D'HISTOLOGIA VEGETAL PER A PROFESSORAT D'ENSENYAMENT SECUNDARI
Del 30 de juny a l'11 de juliol de 2003.

EL VIVER ESCOLAR
Del 3 al 26 de juny de 2003.

TÈCNiques DE CONSERVACIÓ I GERMINACIÓ DE PLANTES VASCULARS
Del 16 de juny al 2 de juliol de 2003.

INTRODUCCIÓ A LA TAXONOMIA I L'EVOLUCIÓ VEGETAL
Del 26 de maig a l'11 de juny de 2003.

PLANTES, CONDIMENTES I ALTRES UTILITATS
Del 2 al 25 de juny de 2003.

Informació i inscripcions:
Servei de Formació Permanent
Tel.: 96 339 50 10
<http://www.uv.es/~sfp/>